

Mary O'Donnell e Manuela Palacios (eds.). 2010. *To The Winds Our Sails. Irish Writers Translate Galician Poetry*. Cliffs of Moher. County Clare: Salmon Poetry. 172 pp.

E lin na nosa lingua os salmos que regulan a alianza
dunha linaxe celta en dúas ribeiras

*And I read in our own language the psalms
that regulate the alliance of a Celtic lineage on two shores*

Estes versos do poema “Os palacios de inverno” de Luz Pozo Garza (*As arpas de Iwerdon*, 2005) resumen perfectamente un dos sentidos e das orixes desta antoloxía trilingüe inglés-irlandés-galego da poesía feminina galega dos últimos trinta anos. Esa xa mítica relación entre Galicia e Irlanda –lembrada, recuperada, desexada, inventada– leva presente no noso imaxinario, tanto popular coma culto, dende que a comezaran a tratar Álvarez Sotelo e Murguía e mesmo dende antes, conformando unha das liñas vertebradoras da nosa cultura e da nosa identidade. Malia o interese por todo o irlandés ser unha constante na historia moderna da nosa cultura, chama a atención que Galicia sexa relativamente descoñecida en Irlanda. O afán internacionalista da Xeración Nós, principal artífice do mito celta, e de activos intelectuais como Plácido Castro, non conseguiu revivir, nesoutra beira do Atlántico, a lenda que xunge as orixes de Eirín e de Galicia.

Cando Mary O’Donnell, co-editora da antoloxía, visitou Santiago de Compostela en 2006 foi descubrindo, case imperceptibelmente, que o celtismo e as reminiscencias de Irlanda o impregnaban todo, dende a música á decoración, e sobre todo a literatura. Cóntanos na súa introdución que decidiu facer esta antoloxía para “contribute to the further shaping of such discourse, given the commonality of socio-cultural and to some degree, political histories shared by Ireland and Galicia” e que espera que en Galicia se vexa como unha resposta necesaria –e debida– ao traballo das poetas galegas, de xeito que se poida dicir que, polo menos no eido literario, existe por fin unha ponte de comunicación de dobre dirección. Repasa O’Donnell tamén na súa introdución unha serie de aspectos que identifican Galicia e Irlanda en xeral e as poetas –autoras galegas e irlandesas tradutoras– implicadas na antoloxía en particular, para rematar reivindicando un cosmopolitismo baseado no intercambio e no diálogo mutuo, non no desarraigo e na uniformidade que dominan a actualidade.

Pola súa banda, Manuela Palacios, co-editora do libro xunto con Mary O’Donnell, ocúpase a seguir de facer unha breve pero moi clarificadora introdución ás poetas galegas antologadas (Luz Pozo Garza, María do Carme Kruckenberg, Xohana Torres, Marilar Aleixandre, Luz Pichel, Chus Pato, Ana Romaní, María do Cebreiro, María Lado, Xiana Arias) situándoas para os lectores irlandeses no contexto da literatura galega e agrupándoas en tres xeracións. Mais por riba das diferenzas xeracionais, temáticas e técnicas, todas estas autoras teñen en común a presenza constante da muller, como voz poética,

como protagonista que se rebela contra o establecido e como forza anovadora da tradición literaria.

Unha das particularidades e dos valores deste libro é que case todas as tradutoras (a excepción dunha, como se indica no apéndice “About the Poets”) das poetas galegas son poetas tamén, e das mellor consideradas, o que sen dúbida contribuirá a unha mellor recepción da obra nun país como Irlanda no que a poesía ten unha grande estimación entre os lectores. Que poetas traduzan poetas supón que, malia a distancia e o descoñecemento persoal, podemos observar entre autoras e tradutoras unha certa comunión poética que por desgraza non sempre se consegue na tradución literaria. Isto acentúase, ademais, porque en moitas ocasións tanto unhas coma outras comparten inquedanzas estéticas, sociais, políticas... Nas charlas de presentación do libro en Galicia (nunha das cales tiveron o pracer de participar, en Vigo), Manuela Palacios explicou que ela e máis Mary O’Donnell actuaron como intermediarias entre poetas e tradutoras, contribuíndo na explicación ás unhas dos puntos de vista e das interpretacións das outras. Malia o afastamento que supón esta falta de contacto persoal, o certo é que as versións inglesas e irlandesas reproducen con plenitude os distintos edificios poéticos orixinais. Á pluralidade de voces orixinais correspóndelle tamén unha polifonía nas versións: cada tradutora ten o seu estilo, a súa forma de interpretar o orixinal, dende a reprodución case literal que Nuala Ní Dhomhnaill fai dos poemas de Luz Pozo Garza ás interpretacións máis libres e persoais que de María do Cebreiro fai Cairtriona O’Reilly ou de María Lado Máighréad Medbh.

As editoras da antoloxía fixeron coincidir *grosso modo* as idades de autoras e tradutoras, de xeito que lles encargaron as versións das autoras máis novas ás tradutoras máis novas e as das maiores, ás de máis longa traxectoria. Isto, curiosamente, reflíctese tamén na forma na que se encara a tradución, porque adoita coincidir que as tradutoras máis novas semellan ter máis tendencia a desapegarse do texto orixinal, a interpretalo e explicalo, a explicitar determinados detalles que se cadra para o lector irlandés son pouco coñecidos. É o caso da tradución do poema “tres” de María Lado feita por Medbh, que comeza cun: “where the world ends on the western cape, / there break the ravenous tides, / chewing the island to a stone”, mentres que o orixinal di: “no cabo máis occidental da costa / rompen as mareas de máis encher / e a illa é a penas unha pedra na que morde o mar”. A tradutora parece querer identificar ese “cabo máis occidental” con Fisterra, “where the world ends”, co desexo, se cadra, de situar xeograficamente Galicia para os seus lectores.

Tamén nas traducións das máis novas atopamos indicios de que non teñen inconveniente en intervir no texto, do mesmo xeito que as autoras galegas desexan romper coas ataduras formais da poesía. Atopamos nestes textos notas a pé de páxina para explicar certos elementos marcados culturalmente (percebes, Bonaval) que con toda probabilidade son descoñecidos para os lectores irlandeses.

Nestas tradutoras observamos que se toman a liberdade de alterar tanto a distribución formal do orixinal coma o propio contido literal. É o caso de “A Terra Devastada / The Waste Land” de María do Cebreiro / Cairtriona O’Reilly. O’Reilly reconstrúe un poema coa mesma densidade poética e a forza suxestiva do orixinal, pero necesariamente diferente porque sabe que os seus lectores teñen xa moitas claves para entendela. De feito, elimina do poema as referencias a T.S. Eliot (que no orixinal se limita a un simple T.S.), autor de *The Waste Land*, e a Virginia (Woolf). A tradución de O’Reilly vai gañando en liberdade, converténdose en *imitatio* e adquirindo identidade propia a medida que o poema avanza. Mesmo podemos dicir que o feito de termos orixinal e tradución en páxinas enfrontadas crea a sensación de que a versión inglesa ten un final abrupto e inesperado. Paga a pena reproducir aquí esta que é sen dúbida a mellor tradución da antoloxía:

342

The Waste Land

The last experience defeated her.
That she could not approach.
But she had a printing press
and for many years she had
built poems with her hands.
The Waste Land appeared under her touch,
a catalogue of truncated desires:
even she could not coax greenness
from those dead leaves.
So she constructed the thing by hand,
manipulating the characters
which told her the poem
would collide with the world
like a felled tree,
with the voice of thunder.

The press was a Ouija board
for Madame Sosostris and her sort—
neurasthenics in bangles and silks
through whom the dead murmur.
She can hear the hanged man he invoked
speaking to her in the voice of a bird.
It will not let her sleep.
Only her sensitive fingers can say
what kind of edifice they have made.

A Terra Devastada

E aquela foi a única experiencia
que non puido escribir.
Así pasa coas últimas.
Pero tiña unha imprenta, e moito antes
compoñía os poemas coas súas mans.
A terra devastada, por exemplo,
ía callando lenta nos seus dedos.
Aquel torrón de herba
caeu dentro da folla e dela non saíu
nada que fose fresco,
ou verde coma os corpos
ao caer sobre os corpos.
Ela compuxo o texto coas súas mans
e os caracteres móbiles
deixáronlle saber que ese poema
caería no mundo como caen as árbores
ao paso azul do trono.
Un taboleiro ouija, aquela imprenta.
A equinácea curáballe o catarro á señora Sosostris
e os mortos besbellaban
“si” ou “non”.
Foron aparecendo diante del,
os que T.S. chamara
para que lle deixaran escribir
e o insomnio desfixese
aquele fero martelo de palabras.
Ou sería un castelo?
Iso pensa Virginia, pero non se confunde.
Os dedos case nunca se confunden.

Pola contra, poetas máis consagradas como Nuala Ní Dhomhnaill, Anne Le Marquand Hartigan ou Celia de Fréine optan por unha lectura máis apegada ao orixinal e por intervir menos no texto nas súas traducións de Luz Pozo Garza, María do Carme Kruckenberg ou Xohana Torres. Ambos os dous achegamentos demostran ser ben produtivos e mesmo podemos dicir que esta variedade de poéticas tradutivas beneficia o conxunto da antoloxía.

Gustaríame agora sinalar algunhas decisións paratradutivas das editoras (se cadra tamén da editorial) destinadas a favorecer a recepción deste volume entre o público irlandés e a presentarlle a poesía galega –e a Galicia por extensión. En primeiro lugar, o curioso subtítulo do libro (*Irish Writers Translate Galician Poetry*), no que o protagonismo recae sobre as escritoras-tradutoras irlandesas máis que na literatura galega ou nas autoras antologadas. Por outra parte, o índice, bilingüe e en páxinas enfrontadas, como os poemas que compoñen o libro, dinos na versión inglesa que imos ler, por exemplo, “Chus Pato by Lorna Shaughnessy”. Esta forma pouco habitual de visibilizar unha tradutora vénnos dicindo que se trata da Chus Pato *de* (traducida por) Lorna Shaughnessy, que ademais aparece destacada en negriña, como as autoras das versións orixinais na páxina de en fronte, co que o protagonismo recae claramente unha vez máis nas tradutoras irlandesas. No interior do libro este protagonismo mantense e mesmo se acentúa, xa que como presentación dos poemas de cada autora lemos, por exemplo, “Ana Romaní *and* Maurice Harmon”, co cal autora orixinal e tradutora están definitivamente situadas á mesma altura como creadoras ou co-creadoras. Non é posíbel maior recoñecemento para unha tradutora e é mágoa que poucas editoras se atrevan a facer algo semellante.

As estratexias de paratradución destinadas a resaltar a relación entre Galicia e Irlanda están presentes tamén na decisión de abrir a antoloxía con poemas do libro *As arpas de Iwerddon* de Luz Pozo Garza, que emprega temas e motivos da tradición irlandesa. Iwerddon e Nuala Ní Dhomhnaill, en Irlanda non podería haber mellor presentación para Galicia.

Alberto Álvarez Lugrís